

Luottamushenkilöille ja työpaikoille

Terveydelle vaarallisten aineiden tunnistaminen työpaikalla

Seuraa meitä somessa

 SAKSuomenAmmattiliittojenKeskusjarjesto

 @duunarit

 @sak_ffc

Sisällys

Terveydelle vaarallisten aineiden tunnistaminen työpaikalla.....	3
Syöpövaaralliset aineet.....	3
Työntekijöillä oikeus saada tietoa riskiarvioinnin tuloksista.....	4
Mikä on ASA-rekisteri?	4
Työterveyshuollon tiimi auttaa terveyden ylläpitämisessä riskialoilla	5
Epäiletkö ammattitautia?	5
Raskausajan työsuojelu	6
Työterveyslaitoksen Raskaus ja työ -neuvontapalvelu	8
Materiaaleja ja linkkejä.....	9
Säädökset.....	9

SAK 3/2024

Lisätietoja

asiantuntijalääkäri

Riitta Työläjarvi

riitta.tyolajarvi@sak.fi

Luottamushenkilöille ja työpaikoille

Terveydelle vaarallisten aineiden tunnistaminen työpaikalla

Huhtikuussa 2024 päivitettiin syöpävaarallisten aineiden sekä lisääntymisterveydelle vaarallisten tekijöiden säädöksiä. Haitallisten tekijöiden listauksia ja työpaikkojen luettelointivelvoitteita täydennettiin sekä eräitä sitovia raja-arvoja tiukennettiin. Uudistuksien perusta tulee EU-lainsäädännöstä (syöpävaarallisten aineiden direktiivipäivitykset sekä raskaussuojelun direktiivi).

Uudistuneilla säädöksillä on vaikutuksia useilla teollisuuden ja rakennusalan työpaikoilla sekä kaivoksilla, mutta myös esimerkiksi monissa huoltoalan tehtävissä, sairaaloissa, pelastustoimessa sekä osassa palvelualojen työtehtäviä.

Työnantajan velvollisuus on luetteloida syöpävaaralliset sekä lisääntymiselle vaaralliset aineet ja niille altistuneet työntekijät sekä tiedotettava asiasta. Haitallisille aineille altistuvilla työntekijöillä on oikeus terveystarkastuksiin.

Hyödyt uudistuksesta konkretisoituvat vasta, kun käytännön työsuojelutoimet toteutuvat. Aluehallintoviraston työsuojelutarkastus valvoo ja antaa neuvontaa myös syöpävaaran ja lisääntymisterveydelle vaaraa aiheuttavien tekijöiden torjunnassa.

Syöpävaaralliset aineet

Työterveyshuolto on jokaisen työntekijän oikeus, ja sen järjestäminen on työnantajan lakisääteinen velvollisuus. Työnantajan, työntekijöiden ja työterveyshuollon on tehtävä yhteistyötä työntekijöiden terveyden, työkyvyn ja samalla työterveyshuoltolain tavoitteiden toteuttamiseksi.

Työnantajan on arvioitava haitallisiin aineisiin liittyvät riskit ja pyrittävä vähentämään niille altistumista. On tärkeää, ettei työntekijöiden altistuminen työpäivän aikana ylitä sitovia raja-arvoja.

Syöpävaaran vähentäminen ja tunnistamisen perustana on työnantajan huolellisesti tekemä riskinarviointi.

- Riskialojen työnantajien on tunnettava vaaraluokittelun perusteet ja koodisto.
- Työnantajien on kartoitettava työmenetelmiin ja työskentelyssä käytettäviin aineisiin, kuten kemikaaleihin, liittyvät vaarat.
- Työnantaja saa aineiden käyttöturvallisuustiedotteet kemikaalien toimittajilta. Ne antavat kattavasti tietoa mahdollisista vaaroista ja nämä tiedotteet on tutkittava huolellisesti.

- Mikäli mahdollista, on vaaralliset tuotteet ja menetelmät korvattava vähemmän vaarallisilla tai muokattava prosesseja niin, että altistuminen vähenee.
- Henkilösuojaimia tulee käyttää apuna altistumisen minimoimisessa ohjeiden mukaisesti, mutta suojainten käyttö ei koskaan ole peruste laiminlyödä muiden altistusta vähentävien keinojen hyödyntämistä.

Riskinarvioinnin tukena on suositeltavaa käyttää työhygieenikkoa. Työhygieenisten pitoisuusmittausten ja selvitysten avulla voidaan saada riskinarviointiin tärkeää tietoa altistumistasoista sekä neuvontaa riskien vähentämiseksi. Tällä hetkellä työhygieenisia mittauksia tehdään Suomessa todennäköisesti vähemmän kuin olisi aiheellista.

Työntekijöillä oikeus saada tietoa riskiarvioinnin tuloksista

Työntekijöiden on oikeus saada tietoa riskinarvioinnin tuloksista, mahdollisesta altistumisestaan haitallisille tekijöille, turvallisista työnteon rutiineista sekä haitoilta suojautumisesta.

Tämä koskee myös vuokratyöntekijöitä, alihankkijoita, kesäsijaisia ja muita pätkätyöntekijöitä, jotka työskentelevät sellaisissa tiloissa, joissa oleskelu voi altistaa syöpävaaralle tai lisääntymisterveysten riskeille.

Hyvä yhteistoiminta henkilöstön edustajien kanssa osaltaan varmistaa laadukkaan työsuojelun toteutumisen myös syöpävaaran vähentämisessä.

Työnantajan on pidettävä luetteloa työssä käytetyistä vaarallisista aineista ja menetelmistä sekä niille altistuneista työntekijöistä. Jos työntekijät altistuvat syöpävaaralle, heidän tietonsa on ilmoitettava ASA-rekisteriin. Uutena asiana työnantajan on pidettävä luetteloa myös lisääntymisterveydelle vaarallisista tekijöistä ja säilytettävä tietoja viiden vuoden ajan, mutta näitä altistumistietoja ei ilmoiteta ASA-rekisteriin.

Mikä on ASA-rekisteri?

ASA-rekisteri on syöpäsairauden vaaraa aiheuttaville aineille ja menetelmille ammatissaan altistuvien rekisteri, jota ylläpitää Työterveyslaitos. ASA-aineille altistumisen arviointi on yksi osa Työturvallisuuslain (738/2002) ja Kemialliset tekijät työssä -asetuksen (VNa 75/2001) edellyttämää altistumisen ja riskien arviointia.

Työnantajan ilmoittavat altistuneet kalenterivuositain takautuvasti. Rekisteri on hyödyllinen, koska se auttaa suhtautumaan vaaraa aiheuttaviin aineisiin ja menetelmiin riittävällä vakavuudella sekä muistuttaa samalla työsuojelutoimien tärkeydestä. Rekisteristä saamme tilastotietoja ja ammattitautiepäilyn yhteydessä sieltä voidaan tarkistaa työntekijän altistumishistoriaa.

Työntekijällä on aina oikeus pyytää omat altistumistietonsa ASA-rekisteristä sekä saada tiedoista kopio.

Työterveyshuollon tiimi auttaa terveyden ylläpitämisessä riskialoilla

Työterveyshuollon tiimi tukee työpaikkoja työperäisten terveysriskien hallinnassa ja antaa ammattilaisapua terveyden ylläpitämisessä ja edistämisesssä. Vastuu työturvallisuudesta on silti aina työnantajalla.

Laadukkaan työterveyshuollon perustana on työpaikkaselvitys eli työolosuhteiden terveellisyyden ja turvallisuuden kartoitus. Työpaikkaselvityksessä arvioidaan altisteiden terveydellinen merkitys sekä työpaikan palvelutarpeet työterveys- ja työkykyasioissa.

Mikäli työpaikalla tiedetään tai epäillään käytettävän syöpävaarallisia tai lisääntymisterveydelle vaarallisia aineita ja menetelmiä, tulee työpaikkaselvitystä tekevän työterveyshuollon tiimin perehtyä näiden aineiden vaikutuksiin terveydelle sekä haitoilta suojautumiseen. Näillä työpaikoilla tehtävä työ sisältää erityistä sairastumisen vaaraa, jonka vuoksi työntekijöille tehdään lakisääteisiä terveystarkastuksia tavallisimmin 2–3 vuoden välein.

Terveystarkastuksissa hyödynnetään tarvittaessa myös niin sanottua biomonitorointia työkaluna kemikaalialtistumisen ja terveysriskien arvioinnissa.

- Näissä mittauksissa voidaan seurata verestä tai virtsasta altistumista kemikaaleille sekä tietyn kemikaalin vaikutuksia elimistöön.
- Työterveyslääkäri arvioi biomonitoroinnin tarpeen ja tiheyden, mutta esimerkiksi lyijyaltistumisen osalta seuranta on lakisääteistä.
- Tulokset ovat salassa pidettäviä terveydentilatietoja kuten muutkin terveydenhuollon potilastiedot. Työnantajalle voidaan antaa ryhmätason tietoja altistumisista niin, ettei yksittäisen työntekijän tuloksia voida niistä päätellä.

Työterveyshuollon palvelujen osalta tulee muistaa, että ne koskevat myös vuokratyöntekijöitä tai altisteisissa tiloissa työskenteleviä alihankkijoiden työntekijöitä, kesäsijaisia ja muita pätkätyöntekijöitä. Erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavissa työtehtävissä kaikkien työntekijöiden tulee saada tietoja ja ohjausta terveelliseen työskentelyyn ja päästä terveystarkastukseen työskentelyn alkaessa. Vuokratyöntekijän tai alihankkijan työntekijän osalta terveystarkastuksien järjestämisestä vastaa heidän oma työnantajansa.

Epäiletkö ammattitautia?

Työntekijällä on aina oikeus työterveyshuollon arvioon tilanteesta sekä tarvittaessa lähetteeseen jatkotutkimuksia varten, vaikka työterveyshuollon sopimus olisi suppea ilman vapaaehtoisen sairaanhoidon palveluja. Tarkat tiedot työssä altistumisesta ovat olennaiset ammattitautiepäilyä tutkittaessa sekä vakuutusyhtiön päätöksentekoa varten. Ammattitaudilla tarkoitetaan sairautta, joka on todennäköisesti pääasiallisesti työssä esiintyvän tekijän aiheuttama.

Esimerkkejä työssä aiheutuvasta syöpävaarasta:

- Ruostumattoman teräksen hitsausuurut
- Nikkeliyhdisteet
- Asbesti
- Useat kemikaalit
- Kvartsipöly (kivipöly)
- Lehtipuupöly
- Bentseeni
- Dieselmoottorien pakokaasut
- Ihoaltistuminen käytetyille moottoriöljyille
- Formaldehydi
- Tupakansavu (kotipalveluissa työskentelevät)
- Palamistuotteet (pelastajat)
- Syöpävaaralliset lääkeaineet (mm. solunsalpaajat)

Tarkka listaus löytyy esimerkiksi Työterveyslaitoksen sivuilta [ASA-rekisteri | Työterveyslaitos \(ttl.fi\)](#)

Raskausajan työsuojelu

Jokaisen syntyvän lapsen suojelu ja hyvinvointi jo raskausaikana tärkeää. Olennaista on riskien arviointi, ennakointi ja tiedottaminen etukäteen niin, että työntekijät tietävät haitalliset tekijät jo ennen raskauden alkua. Silloin suojautuminen on helpompaa. Riskinarvioinnissa tulee raskausajan ohella huomioida myös äskettäin synnyttäneet sekä imettävät työntekijät. Käytännössä kuitenkin suuri osa riskeistä on merkityksellisiä erityisesti raskausaikana.

Raskaana olevat eivät saa lainkaan altistua lyijylle eikä heidän tule työskennellä maanalaisissa kaivoksissa, sukellustehtävissä tai korkeassa ylipaineessa. Mikäli vaarallista altistumista ei pystytä poistamaan tai riittävästi vähentämään, tulee työntekijä siirtää toisiin tehtäviin, joissa haitallisia aineita tai menetelmiä ei käytetä. Asetuksella on vaikutuksia erityisesti metalli- ja kemianteollisuuteen, rakennusosalalle, kaivoksiin, huolto- ja korjaustöihin eri aloilla sekä eräiden lääkeaineiden käsittelyyn sote-alalla.

Huhtikuussa 2024 päivitettyyn asetukseen lisääntymiselle vaarallisista tekijöistä on tehty lisäyksiä, jotka koskevat varsinkin fyysikaalisia altisteita, fyysisiä riskejä ja työn kuormittavuuteen liittyviä tekijöitä. Käytännön tulkinta tulee alkuvaiheessa olemaan jossain määrin haastavaa etenkin niissä tapauksissa, joissa arvioidaan työperäistä riskiä esimerkiksi iskujen tai taakkojen käsittelyn tai väsymyksen yhteydessä.

Esimerkkejä tekijöistä, jotka voivat olla vaaraksi raskaudelle

- melu
- ionisoimaton ja ionisoiva säteily
- äärimmäinen kylmyys tai kuumuus
- iskut ja värinä
- taakkojen käsittely
- henkinen ja fyysinen väsymys
- vaaraluokituksen mukaiset kemialliset tekijät
- syöpävaaraa aiheuttavat työmenetelmät (asetus 113/2024)
- eräät lääkeaineet sekä orgaaniset liuotaineet
- häkä
- useat virukset ja eräät muut biologiset tekijät

Yötyöhön ei raskaana olevalla ole velvollisuutta, jos työolosuhteet tunteva lääkäri kirjoittaa asiasta lääkärintodistuksen. Tällaiseen työterveyshuollon käyntiin raskaana olevalla työntekijällä on aina oikeus työterveyshuollon sopimuksen laadusta riippumatta. Käynnillä tulisi olla käytettävissä raskauden seuranta koskevat tiedot. Hieman tulkinnanvaraista on, miten neuvolalääkärin rooli yötyöstä aiheutuvaa riskiä arvioitaessa asettuu silloin, jos työntekijällä on esittää nähtäväksi tietoja työolosuhteista (esimerkiksi kopio työpaikkaselvityksestä).

Uudistettu raskaudensuojeluasetus painottaa työnantajan riskinarviointia raskaudelle ja imetykselle mahdollisesti aiheutuvista haitoista. Siksi on tärkeää, että toimitaan ennakoiden ja työntekijöillä on etukäteen selvillä raskausaikaan liittyvät riskit työssä. Työntekijän kannattaa ilmoittaa tilastaan työnantajalle mahdollisimman varhain, jotta työn muokkaus tai siirto toisiin tehtäviin voidaan tehdä.

Sikiönkehityksen kriittisin vaihe on raskauden ensimmäinen kolmannes. Siksi riskiarviointi ja työntekijöiden tiedottaminen tulee tehdä jo ennakoiden – ei niin, että työssä lisääntymisterveydelle mahdollisesti aiheutuvan riskin selvittely aloitetaan vasta silloin, kun joku työntekijöistä on jo ilmoittanut olevansa raskaana. Tieto työntekijän raskaudesta ei saa aiheuttaa syrjintää työssä.

Uutena asiana on huomioitava myös imettävät työntekijät. Vanhempainvapaasäädökset lähtevät nykyään siitä, että vapaa jaettaisiin tasan, joten oletettavasti tulevaisuudessa yhä useammin työhön palataan imetyksen vielä jatkuessa.

Myös miesten lisääntymisterveyttä työssä tulee suojella. Tämä on helpommin toteutettavissa, koska riskitilanteita on vähemmän ja ne ovat vältettävissä. Suomen olosuhteissa käytännössä lähinnä eräät kasvituholaismyrkyt ovat esimerkki työperäisestä riskistä miesten lisääntymisterveydelle, eikä niistäkään ole konkreettista vaaraa turvallisuusohjeiden mukaisesti työskenneltäessä.

Työterveyslaitoksen Raskaus ja työ -neuvontapalvelu

[Työterveyslaitoksen Raskaus ja työ -neuvontapalvelu](#) auttaa pulmatilanteissa ja vastaa raskausajan terveyteen ja turvallisuuteen liittyviin kysymyksiin neuvontalomakkeen kautta. Palvelun hyödyntäminen on suositeltavaa varsinkin silloin, kun raskaudelle aiheutuvan riskin arvioiminen on haasteellista.

Työsuojelusäädöksiä uudistamisen myötä Suomessa on tällä hetkellä ristiriita lisääntymisterveyden suojelun sekä siihen liittyvän sosiaaliturvan välillä.

Työpaikoilla tulee tuki ensisijaisesti pyrkiä haitallisen altistuksen vähentämiseen tai toisiin työtehtäviin sijoittamiseen, mutta aina tämä ei ole mahdollista, joten ristiriitatilanteita saattaa aiheutua.

Erityisraskausrahan vanhentuneet nykykriteerit eivät tunnista kaikkia tilanteita, joissa työskentelyn jatkaminen saattaa vaarantaa turvallisen raskausajan ja sikiön hyvinvoinnin. Raskausaikana vaarallisesta työstä pidättäytyvä työntekijä ei silloin saa minkäänlaista sosiaaliturvaa eikä toimeentuloa. Tavoitteena on, että kriteereitä uudistetaan syksyllä 2024.

Myöskään työehtosopimukset eivät tunnista tilanteita, joissa työstä aiheutuu riskiä turvalliselle raskaudelle. Niissä ei ole sovittu palkanmaksusta, jos työnteko keskeytyy näistä syistä.

Jos tilanteeseen kuitenkin liittyy sairaus, tulee kyseeseen sairauspoissaolo. Ala- ja työpaikkakohtaiset todistuskäytännöt tai omailmoitusmenettelyt, Kelan sairauspäivärahat sekä työnantajan palkanmaksuvelvoitteet tulevat silloin käytettäväksi samojen periaatteiden mukaisesti kuin muissakin sairauksissa.

Materiaaleja ja linkkejä

Työterveyslaitoksen materiaalit lisääntymisterveyden suojaamiseksi työssä

[Lisääntymiselle vaarallisiin altisteisiin liittyvä lainsäädäntö päivittyi – uusi verkkosivu työpaikkojen tueksi | Työterveyslaitos \(ttl.fi\)](#)

[Raskaus ja työn altisteet \(julkari.fi\)](#)

Työsuojeluhallinnon sivusto syöpävaarasta

<https://tyosuojelu.fi/tyoolot/kemialliset-tekijat/syopavaara>

Säädökset

Laki syöpäsairauden vaaraa aiheuttaville, perimää vaurioittaville ja lisääntymiselle vaarallisille tekijöille ammatissaan altistuvien luettelosta ja rekisteristä (452/2020)

[Laki syöpäsairauden vaaraa aiheuttaville... 452/2020 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)

Valtioneuvoston asetus syöpäsairauden vaaraa aiheuttavista, perimää vaurioittavista ja lisääntymiselle vaarallisista tekijöistä työssä (VnA 113/2024)

[Valtioneuvoston asetus syöpäsairauden vaaraa... 113/2024 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)

Valtioneuvoston asetus raskaana olevien, äskettäin synnyttäneiden ja imettävien työntekijöiden suojelemisesta työssä vaaraa aiheuttavilta tekijöiltä (Vna 143/2024):

[Valtioneuvoston asetus raskaana olevien... 143/2024 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)